

Petruska Ferenc

Források a kivételes hatalom szabályozásának magyarországi genezisééről

Kelemen Roland: Források a kivételes hatalom szabályozásának magyarországi genezisééről
Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság
Budapest, 2017.
ISBN: 978-963-12-9092-9

„A különleges jogrend a jogállam egyik legjelentősebb biztosítója. Ezen jogi rezsim célja az állam és polgárainak létét veszélyeztető legsúlyosabb vészidőszakokban az állam operativitásának növelése. Jogállami biztosítója abban rejlik, hogy a megfelelően szabályozott különleges jogrendben alkotmányos keretek között lefektetik magának az egyes vészidőszakoknak az alapfogalmait, meghatározzák a jogosított kört, valamint adekvát módon az általa gyakorolt többletjogosítványokat.” – állapítja meg frappánsan és korrekten a szerkesztő már az előszó első sorában a különleges jogrend egy évszázaddal ezelőtt is félreértett és -magyarázott lényegét és célját.¹

¹ Ezt a megállapítást az a 2017. április 21-i, a különleges jogrendről szóló konferencia is több előadásában megállapította, amelyet a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetével és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karával közösen rendezett. Ezek szerkesztett tanulmányai köréből lásd: Csink Lóránt: Mikor legyen a jogrend különleges? In. Iustum Aequum Salutare 2017/4. sz. 7-16. o.; Till Szabolcs: A különleges jogrendi kategóriarendszer egyszerűsítésének jövőbeli esélyei. In. Iustum Aequum Salutare 2017/4. sz. 55-75. o.; Keszely László: A különleges jogrend a védelmi igazgatás gyakorlati, jogalkalmazói szemszögéből. In. Iustum Aequum Salutare 2017/4. sz. 77-89. o.; Farkas Ádám: A jogállamon túl, a jogállam megmentéséért. In. Iustum Aequum Salutare 2017/4. sz. 17-29. o.;

Miért nem bizonyult mégsem eddig érdemes témának a jog- és államtudomány kutatói számára a különleges jogrend magyar jogtörténetének átfogó és hiánypótló feldolgozása, illetve forrásainak összegyűjtése, közreadása? Ennek fő oka, hogy a honvédelem, sőt tágabb értelemben – talán a rendszertudomány kivételével – az állam fegyveres védelmével összefüggő közjogi alapok és viszonyrendszerek ismeretének, helyénkezelésének hiánya. A honvédelmi jog- és igazgatás kutatásával ugyanis az elmúlt évtizedekben Magyarországon csupán néhányan, főleg a Magyar Honvédség e területen dolgozó aktív és nyugállományú tisztjei foglalkoztak, ² illetve egyes részkérdések tekintetében olyan

Kelemen Roland: Sajtókorlátozás az első világháborúban. In. *Iustum Aequum Salutare* 2017/4. sz. 113-126. o.

² Erre lehetnek meghatározó példák a következő szerzők és műveik: Lakatos László: *Honvédelmi igazgatás*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, egyetemi jegyzet, Budapest, 2011.; Lakatos László: *Honvédelmi igazgatás*. In. Lapsánszky András: *Közigazgatási Jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből I. Complex Wolters Kluwer*, Budapest, 2013.; Kádár Pál, Farkas Ádám (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi kiadó, Budapest, 2016.; Farkas Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*. Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016.; Farkas Ádám: *Adalékok az állam fegyveres védelmének rendszertani megközelítéséhez*. In. *Honvédségi Szemle* 2017/1. sz. 44-58. o.; Farkas Ádám: *Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben*. In. *Sereg Szemle* 2017/2. sz. 146-161. o.; Farkas Ádám: *A terrorizmus elleni harc, mint kiemelt ágazatközi fegyveres védelmi feladat*. In. *Szakmai Szemle: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Szakmai Folyóirata* 2017/3. sz. 5-20. o.; Till Szabolcs: *A honvédelmi alkotmányosság 30 éve Magyarországon 1987-2016*. Zrínyi kiadó, Budapest, 2017.; Keszely László: *A védelmi igazgatás szerepe a nemzeti szintű átfogó megközelítés megvalósításában*. Nemzeti Közszerződési Egyetem, doktori értekezés, Budapest, 2017.

elismerésre méltó civil kutatók, mint amilyen a jelen könyvismertetés szerkesztője is.³

³ Ezekre példaként lásd: Kelemen Roland: Sajtószabadság vagy hadiérdek: Az első világháború dilemmája. In. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2014/2. sz. 67–108. o.; Kelemen Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja. In. Parlamenti Szemle 2016/1. sz. 70–91. o.; Kelemen Roland: A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949. Gondolat kiadó, Budapest, 2017.; Murányi Zoltán: A civil kontroll néhány jogfilozófiai és politika-elméleti problémája a magyar honvédelemben. In. Joó Rudolf, Pataki G. Zsolt (szerk.): A haderő demokratikus irányítása. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központ, Budapest, 1998, 227-244. o.; Murányi Zoltán: A katonai integrációs szervezetekhez való csatlakozási törekvések humánpolitikai és jogi vetületeinek kapcsolata. In. Humán Szemle 1998/1. sz.; Murányi Zoltán: Emberi jogok és alkotmányosság a hadseregben. In. Társadalom és honvédelem 1998/2-3. sz.; Murányi Zoltán: Útkeresés a honvédelem alkotmányos problémáinak rendszerében. In. Új Honvédségi Szemle 1999/12. sz.; Joó Rudolf: A fegyveres erők civil irányítása: megoldási vázlatok a fejlett demokráciákban. In. Joó Rudolf, Pataki G. Zsolt (szerk.) i.m. 1998.; Joó Rudolf: A fegyveres erők civil kontrollja. In. Társadalom és Honvédelem 1998/1-2. sz.; Joó Rudolf: A haderő demokratikus kontrollja. A „miért” és a „hogyan” néhány kérdése. In. Euroatlanti politikai füzetek V. Magyar Atlanti Tanács, Budapest, 1998.; Joó Rudolf (szerk.): A haderő demokratikus irányítása. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1998.; Patyi András: VIII. Fejezet. A Magyar Honvédség és egyes rendvédelmi szervek. In. Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja I. Századvég kiadó, Budapest, 2009.; Patyi András: A védelmi alkotmány alapkérdése: a fegyveres erő rendeltetése. In. Bihari Mihály, Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára. Universitas-Győr Kht., Győr, 2010.; Patyi András: A védelmi alkotmány alapkérdése: a fegyveres erő rendeltetése. In. Csefkó Ferenc (szerk.): Közjog és Jogállam. Tanulmányok Kiss László professzor 65. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016.; Spitzer Jenő: Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog? In. Honvédségi Szemle 2018/2. sz. 30-41. o.

E körben talán azért is fontos a hiánypótlás hangsúlyozása mellett jelen kötet méltatása, mert az egyértelműen része egy bizakodásra okot adó folyamatnak az elmúlt évekből. E folyamat egyik ívét – különösen a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság támogatásával – a honvédelem jogával és igazgatásával foglalkozó szakirodalmi munkák gyarapodása, valamint a forrásválogatások sorozatos megjelenése adja, melyben a jelen kötet szerkesztőjének is jelentős szerepe van.⁴ A másik ívet a honvédelem jogának és igazgatásának szervezett kutatása jelenti, melynek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Társadalomtudományi Intézet Jogtudományi és Politikaelmélet Tanszékének megszűnését követően ez évtől a Nemzeti Közszolgálati Egyetem adhat új lendületet a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Vezetőképző Intézet Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszékének létrehozásával.

A szerző hiánypótló munkája tehát az intézményesített kutatások megkezdése szempontjából is a legmegfelelőbb időpontban

⁴ Lásd bővebben: Farkas Ádám, Kelemen Roland (szerk.): *Corpus Juris Militaris Hungarici II. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság*, 2017.; Farkas Ádám (szerk.): *Corpus Juris Militaris Hungarici I. kötet. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság*, 2016.; Farkas Ádám, Kelemen Roland (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténelem forrásaiból (1945-1949). II. kötet. Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2016.*; Farkas Ádám, Kelemen Roland (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténelem forrásaiból (1945-1949). I. kötet. Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2015.*; Farkas Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténelem forrásaiból (1867-1945). II. kötet. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság – Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Budapest-Győr, 2014.*, Farkas Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténelem forrásaiból (1867-1945). I. kötet. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság – Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Budapest-Győr, 2014.*; Kelemen Roland: *Az első világháború sajtójogi forrásai: Sajtójog a kivételes hatalom árnyékában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2017.*

született meg, nem beszélve arról az aktualitásról, hogy a kötet egy olyan mai jogintézmény – tudniillik a különleges jogrend – történeti előzményeinek hazai forrásait adja közre, amelynek megértettsége rendkívül alacsony szintet mutat, de különösen a hibrid háborús fenyegetés és a terrorizmus miatt a szerves részévé vált az európai és a hazai diskurzusnak, közéletnek is.

A forrásválogatást a szerző egy bevezető tanulmánnyal látta el, amely jelentős mértékben segíti az olvasók, kutatók, érdeklődők eligazodását a kötet forrásiban. E munkájában a szerző tudományos igénnyel összefoglalja és tisztázza a kivételes hatalom, illetve a különleges jogrend fogalmát (a jogállam egyik legjelentősebb biztosítéka) és célját (az állam és polgárainak létét veszélyeztető legsúlyosabb vészidőszakokban az állam operativitásának növelése), majd vázolja az ezt meghatározó első magyar törvénycikk hatályba lépését megelőző évszázad polgári államainak általános evolúcióját és mindazokat a körülményeket (a kapitalista gazdálkodás általánossá válását, a nacionalizmus, majd internacionalizmus és a totális hadviselés megjelenését és összefüggéseit a jogállamisággal), amelyek szükségessé tették a kivételes hatalom törvényesítését. Ezt követően a szerző elkalauzolja az olvasót a kiegyezéstől a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk megalkotásáig tartó időszak azon történelmi és jogtörténeti előzményei között, amelyek meghatározták a kivételes hatalommal összefüggő jogalkotást és közgondolkodást egy évszázaddal ezelőtt. E körben a szerző jelentős hangsúlyt adott a véderőről szóló 1868. évi XL. törvénycikk, a honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk, valamint a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikk ide vonatkozó rendelkezéseinek és azoknak a politikai folyamatoknak is, amelyek a kiépülő dualista magyar jogállam működését és hatalmi stabilitását meghatározták az első világhégés előtti évekig.

A bevezető tanulmány után a szerző bravúros és korhú nyelvezetű forrásválogatása következik, amely az első kivételes hatalmi törvénycikk javaslatától, annak országgyűlési dokumentumaitól indulva, a megalkotásra vonatkozó országgyűlési naplótöredékeken át egészen a megalkotás sajtóvisszhangjáig

terjedően ad teljes spektrumú képet arról a folyamatról, amelynek eredményeként megszületett az 1912. évi LXIII. törvénycikk. A válogatást rendkívül érdekessé és olvasmányossá teszi az a megoldás, amely híven tükrözi a jogalkotás kapcsán a parlamenti hangulatot, a képviselői közbeszólásokat, vagyis szinte a maga teljességében jeleníti meg azt a politikai miliőt, amelyben egy évszázaddal ezelőtt a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvénycikket elfogadták.

A szerkesztő tanulmányban használt nyelvezete rendkívül szakszerű és precíz, válogató munkája során pedig széles körben és szakszerűen használta a vizsgált időszak társadalmi gondolkodását tükröző országgyűlési ügdarabokat és hírlaptudósításokat, amivel nem csak egy törvénycikk megalkotásának adta korhű tükrét, hanem egyben a korabeli jogalkotási folyamat politikai és társadalmi sajátosságait is épp úgy megmutatta, mint a kivételes hatalom – ma különleges jogrend – társadalmi meg nem értettségét, illetve félremagyarázottságát.

A kötet megjelenése rendkívül esztétikus, borítója egyértelműen tükrözi és megjeleníti annak tárgyát, hiszen azon a Budapesti Közlönyben 1913. január 1-jén megjelent lapszáma és az abban is kihirdetett a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk látható. Ennek a megjelenésnek a tartalomhoz tökéletesen megfelelő és ahhoz illő, továbbá régies hangulatot kölcsönöz a monokróm, szépiabarna papírkötésű borító, amely a 217 oldal terjedelmű kötetet fogja közre, könyvészetileg igényes kiadásban.

Mindezeket összegezve úgy gondolom, hogy a forrásválogatás három legfontosabb érdeme közül az első, hogy az az egyéni kutatások mellett a 2017 derekán a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen már intézményesített formában, tanszéki szinten megindult honvédelmi jogi kutatáshoz kitűnő jogszociológiai támogatást jelent, hiszen nem csupán kivételes hatalom pozitívjogi szabályozását tárja elénk a szerző, hanem annak parlamenti- és sajtóvitáját is. A másik érdeme a kötet hiánypótló jellege, amely a különleges jogrend rezsimével, valamint a törvénycikk

megtárgyalása, elfogadása és hatályba lépése időszakában megjelent hírlaptudósításokkal és társadalmi közgondolkodással is megismerteti a terület kutatóit és valamennyi művelt laikus olvasót. Harmadszor pedig a kötetben foglalt törvénycikk tartalmának és elfogadása körülményeinek pontos ismerete segítséget jelenthet a későbbi jogalkotásnál és javaslatokat nyújthat bizonyos jogi megoldások okszerűségéhez, valamint segíthet az egyes különleges jogrendi fenyegetések elhárításához adekvát felhatalmazás megfogalmazásához.

